

Antelmintik dorilarning paramfistomatoz kasalligi qo'zg'atuvchilariga ta'siri ikkinchi jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Qoramollarning paramfistomatoz kasalligida qo'llanilgan antelmintiklarning samaradorligi

Guruhlar	Hayvon bosh soni	Antelmintik nomi	Qo'llanilishi	Antelmintikning gelmintlarga ta'siri (%)
1-guruh	40	Rolenol (0,5 ml/ 10 kg)	Teri ostiga	90 %
2-guruh	40	Klozatrem (5 mg/1 kg)	Teri ostiga	70 %

Ikkinchi jadvaldan ko'rinib turibdiki, Rolenol dori preparati har bir qoramol tirik vaznining 10 kg ga 0,5 ml miqdorda qo'llanilganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 90 % ni tashkil etdi. Klozatrem dori preparati har bir qoramol tirik vaznining 1 kg ga 5 mg miqdorda teri ostiga qilinganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 70 % ni tashkil etdi.

Xulosalar: Ilmiy tekshiruv natijalarimiz shuni ko'rsatdiki, fermer xo'jaligida va aholining shaxsiy qoramollarida paramfistomatoz kasalligi uchrab turishi va ularga qarshi o'z vaqtida antelmintik dorilarini berish yaxshi samara berishi aniqlandi.

Yuqoridagi tajribalar shuni ko'rsatdiki, Rolenol 0,5 ml/10 kg miqdorda qo'llanilganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 90 % ni, Klozatrem 5 mg/1 kg tana og'irligiga teri ostiga qilinganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 73 % ni tashkil etishi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Daminov A.S. Samarqand viloyati biogitsenozlarida paramfistomatidozlarning mavsumiy dinamikasi. // Jurnal Zooveterinariya-Toshkent, 2015. B 21-22 №6.

2. Salimov B.S., Daminov A.S., Uroqov K.X. Qishloq xo'jalik hayvonlari va parrandalar trematodozlari. // Monografiya. Samarqand 2016. 219 b.

3. АЗИМОВ Д.А., Дадаев С., Акрамов Ф.Д., К.А. Гельминты жвачных животных Узбекистана Т.: ФАН, 2015. -222 с.

4. Qaypanov M.T. Qoraqalpog'iston Respublikasida qoramollar gelmintozlarining mavsumiy dinamikasi. // "Fan yutuqlari va qishloq xo'jaligini rivojlantirish istiqbollari" ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Samarqand, 2005. 134-135 b.

5. Salimov B.S., Erimov S., Tayloqova M. Qo'ylar paramfistomatozlari to'g'risida mulohazalar. // Jurnal Zooveterinariya. Toshkent, 2015. №11. B.014-16

PARAMFISTOMATOZLARNING TARQALISHI

Bazarbayeva A.A.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Annotatsiya. Maqolada paramfistomatozlarning tarqalishini o'rganish bo'yicha adabiyot ma'lumotlari bayon qilingan.

Kalit so'zlar. *Paramfistomatoz, Paramhistomum, Liorchis, Gastrothylax, Calicophoron, Liorchis Scotial, Planorbidae, Paramhistomum ichikawai.*

Adabiyotlar tahlili. Paramfistomatozlar yirik va mayda shoxli uy hayvonlarining, shuningdek, kavsh qaytaruvchi juft tuyoqli yovvoyi sut emizuvchilarning o'tkir va surunkali oqimlarda kechuvchi oshqozon-ichak trematodozlaridir.

Paramfistomatozlar dunyoda keng tarqalgan havfli gelmintozlar qatoriga kiradi. Ular Avstraliya, Amerika, Afrika, Yevropa va Osiyo qit'alarida uchraydi.

Fanda paramfistomatoz qo'zg'atuvchilarining 100 dan ortiq turi ma'lum. Paramfistomatlarni o'rganishni davom ettirish yangi avlodlarni yaratilishiga olib keldi. O'zbekiston hududida Paramphistomatidae Fiscoeder, 1901 va Gastrothylacidae Stiles et Goldberger, 1910 oilalariga tegishli trematodalarning yirik va mayda shoxli hayvonlar orasida parazitlik qiluvchi turlari aniqlangan.

Paramfistomatozlar O'zbekiston sharoitida sug'oriladigan va tog'oldi-tog' biotsenozlarida tarqalgan. Yaylov sifatida foydalaniladigan ushbu hududlardagi deyarli barcha suv havzalari – ko'llar, chashmalar, buloqlar, suv qochirish kanallari, turli sug'orish shaxobchalari, botqoqli joylar, sholi ekilgan maydonlar ularning qo'zg'atuvchilarining oraliq xo'jayinlari – *Planorbidae* oilasiga mansub mollyuskalarning biotoplaridir.

Barcha MDX hududida ham paramfistomatozlarni qoramollar orasida epizootologik ahamiyatga ega ekanligi, qo'ylar orasida kam uchrashi qayd etib kelingan.

O'zbekiston hududida qoramollarni kuchli darajada paramfistomatozlarning u yoki bu qo'zg'atuvchilari bilan zararlanganligi ilk bor uning shimoliy – g'arbiy hududida joylashgan Qoraqalpog'iston Respublikasi, Xorazm viloyatida, so'ngra eng janubiy mintaqa hisoblanuvchi Surxondaryo viloyatida o'tgan asrning 60-70 yillarida kuzatilgan.

Surxondaryo viloyatida qoramollarda topilgan paramfistomatlarning 90,5 foizini kalikoforon, 9,5 foizini liorxislar tashkil qilgan. Paramfistomatozlar bilan zararlantirish o'rtacha 22,7 foizni, invaziya intensivligining o'rtacha 250 nusxa parazitni tashkil qilgan. Kalikoforozning invaziya ekstensivligi va invaziya intensivlik darajasini hayvonlar yoshiga ko'ra oshib borishi, yosh parazitlarni hayvonlar organizmida yil bo'yi, ammo ko'proq yozning o'rtasi va kuz oxirida uchrashi kuzatilgan (Xaydarov, 1974).

So'nggi yillarda Qoraqalpog'iston hududida ekologik holatni keskinlashishi, jumladan Orol dengizining fojiasi va qurg'oqchiliklar tufayli talaygina ko'llarning qurib ketishi natijasida, paramfistomatoz qo'zg'atuvchilaridan *P.ichikawae, L.scotie* larni kam holatlarda uchrashi qayd qilingan (Kojabayev, 2001; Avezimbetov, 2007).

Surxondaryo viloyatida ham so'nggi yillarda kalikoforoz kam uchraydigan gelmintozlar qatoridan o'rin olgan kasallik hisoblanadi (Qurbonov, 2010).

So'nggi ekologik omil keyinchalik paramfistomatoz o'choqlarini Zarafshon daryosining o'rta oqimining har ikkala qirg'oqlarida, ayniqsa Qoradaryo va Oqdaryo oralig'idagi Miyonqol oroli hududida paydo bo'lishiga hamda uni asta-sekin

kuchayishiga olib keldi. Hozirda nafaqat paramfistomatozlarning aralash, balki alohida kalikoforoz, liorxoz, gastrotilyaksoz o'choqlari vujudga kelgan. Bunday o'choqlarda saqlangan qo'y larni ilk bor 2012-2014 yillarda kalikoforoz, liorxozdan ko'plab nobud bo'lishi kuzatildi (Salimov, Otaboev, Tayloqov, 2012; Salimov, Erimov, Tayloqova, 2015; Erimov, Tayloqova, 2015;).

Hozirgi paytgacha paramfistomatoz kasalliklari Qashqadaryo, Sirdaryo, Toshkent, Andijon, Farg'ona viloyatlarida ham qayd qilingan. Ammo ularning epizootologik xususiyatlarini ushbu va boshqa viloyatlarda ham o'rganish nazariy va amaliy jihatdan muhimdir (Salimov, Daminov, Urokov).

Xulosa. Yuqorida bayon qilingan ilmiy ma'lumotlar ikki xo'jayin ishtirokida rivojlanuvchi trematodalarning tarqalishini o'rganishda turli davlatlarning olimlari tomonidan ko'p yillar davomida qanchalik mashaqqatli tadqiqotlar olib borilganligini va uni muvaffaqiyatli yechilganligini ko'rsatib turibdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Salimov B.S., Daminov A.S., Urokov K.X. "Qishloq xo'jalik hayvonlari va parrandalar trematodozlari". Monografiya. Samarqand, 2016. 118-119-123 bet.

2. Азимов Д.А., Дадаев С., Акрамова Ф.Д., Сапаров К.А. Гельминты жвачных Узбекистана. Т.: ФАН, 2015. -222 с.

3. Иргашев И.Х. Гельминты и гельминтозы каракульских овец. Т.: ФАН, 1973. -183 с.

4. Qaypanov M.T. Qoraqalpog'iston Respublikasida qoramollar gelmintozlarining mavsumiy dinamikasi. // "Fan yutuqlari va qishloq xo'jaligini rivojlantirish istiqbollari" ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Samarqand, 2005. 134-135 b.

5. Шульц Р.С., Гвоздев Е.В. Основы общей гельминтологии. Морфология, систематика, филогения гельминтов. -М.:Наука, 1970.-Т.1.-491 с.

QO'Y ZOTLARIDA GELMINTOZLARNING TARQALISHINI O'RGANISH BO'YICHA O'TKAZILGAN TADQIQOTLAR

Yaxshiyeva D.A.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar Universiteti Toshkent filiali

Mavzuning dolzarbligi. Ma'lumki, butun dunyoda va mamlakatimizda ham aholining sifatli va xavfsiz chorvachilik mahsulotlari - go'sht, sut, tuxum va ularning mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirish eng muhim masalalardan hisoblanadi.

Bu muhim masalani amalga oshirishni yanada yaxshilash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 8 fevraldagi "Chorvachilikni yanada rivojlantirish va ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'grisida" PQ-121-sonli, 2022 yil 8 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha 2022-2026-yillarga mo'ljallangan dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-120-sonli qarorlari qabul qilindi.

Yuqorida davlatimiz rahbari tomonidan qabul qilingan muhim qarorlar ijrosini so'zsiz ta'minlash uchun albatta chorva hayvonlarining yuqumli parazitlar